

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА;
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ**

УДК 343.985:343.102:343.132

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.1.31>

ВАСЮТА Ю.В.

**ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ ТА ІННОВАЦІЇ
КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ СПІЛЬНИМИ СЛІДЧИМИ ГРУПАМИ**

**CURRENT CHALLENGES AND INNOVATIONS
IN FORENSIC SUPPORT FOR THE INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENSES
BY JOINT INVESTIGATION TEAMS**

За сучасних умов рівень міжнародної злочинності потребує дослідження проблемних питань у сфері криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень спільними слідчими групами. Так, проблематика криміналістичного забезпечення потребує ретельного аналізу, оскільки у діяльності спільних слідчих груп цей аспект потребує комплексного дослідження. Метою статті є аналіз криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень спільними слідчими групами відповідно до викликів сьогодення. Методологічним інструментарієм слугували загальні методи наукового пізнання, а саме: аналізу й синтезу, індукції та дедукції, абстрагування та наукового прогнозування. Досліджено окремі аспекти криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень. Акцентовано увагу на спільні слідчі групи, які під час розслідування кримінальних правопорушень потребують криміналістичного забезпечення. Аргументовано криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень як систему методів, засобів та прийомів різних напрямів криміналістики, що має діяльнісний, нормативний та організаційний аспекти вираження. Теоретичні проблеми вивчення й практичної реалізації криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень спільними слідчими групами полягають у необхідності активізації комплексної розробки зазначеної проблематики, насамперед з огляду на окремі чинники: неоднозначність до складників криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень; сучасну слідчу практику й алгоритми вирішення слідчих ситуацій під час проведення слідчих (розшукових) дій; окрему методику розслідування кримінальних правопорушень спільними слідчими групами; міжнародне співробітництво під час розслідування кримінальних правопорушень. Перспективними напрямками удосконалення науково-теоретичних засад криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень спільними слідчими групами є вирішення проблемних питань, пов'язаних зі змістом, завданнями, функціями криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, формами та засобами його реалізації членами спільної слідчої групи, вивченням передового міжнародного досвіду у відповідній сфері діяльності.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, криміналістична техніка, криміналістична тактика, криміналістична методика, кримінальне провадження.

Under modern conditions, the level of international crime requires the study of problematic issues in the field of forensic support for the investigation of criminal offenses by joint investigation teams. Thus, the issues of forensic support require careful analysis, since this aspect of the activities of joint investigation teams requires a comprehensive study. The purpose of the article is to analyze the forensic support for the investigation of

criminal offenses by joint investigation teams in accordance with the challenges of today. General methods of scientific knowledge, namely: analysis and synthesis, induction and deduction, abstraction and scientific prediction, served as methodological tools. Some aspects of forensic support for the investigation of criminal offenses are studied. Attention is focused on joint investigation teams that require forensic support during the investigation of criminal offenses. Forensic support for the investigation of criminal offenses is argued as a system of methods, means and techniques of various areas of forensics, which has an activity, normative and organizational aspect of expression. Theoretical problems of studying and practical implementation of forensic support for the investigation of criminal offenses by joint investigation teams consist in the need to intensify the comprehensive development of the specified issues, primarily in view of certain factors: ambiguity of the components of forensic support for the investigation of criminal offenses; modern investigative practice and algorithms for resolving investigative situations during investigative (search) actions; a separate methodology for investigating criminal offenses by joint investigation teams; international cooperation during the investigation of criminal offenses. Promising directions for improving the scientific and theoretical foundations of forensic support for the investigation of criminal offenses by joint investigation teams are the resolution of problematic issues related to the content, tasks, functions of forensic support for the investigation of criminal offenses, forms and means of its implementation by members of the joint investigation team, and the study of advanced international experience in the relevant field of activity.

Key words: *international cooperation, forensic techniques, forensic tactics, forensic methodology, criminal proceedings.*

Вступ. Розслідування кримінальних правопорушень транснаціонального характеру пов'язано з необхідністю створення та функціонування спільних слідчих груп. Діяльність останніх є прогресивним кроком світового співтовариства у боротьбі з міжнародною злочинністю. Однак, розслідування кримінальних правопорушень спільними слідчими групами має свої особливості і обумовлює необхідність належного криміналістичного забезпечення. Останнє є складною криміналістичною категорією, що охоплює велику кількість наукових дискусій.

Криміналістичне забезпечення, з огляду на наукову платформу, займає неоднозначну позицію в криміналістичних наукових школах, хоч і має спільні ознаки. Так, криміналістичне забезпечення – це система методів, засобів та прийомів за різними напрямками криміналістики (техніки, тактики, методики), які засновано на загальнотеоретичних засадах криміналістики, що, у свою чергу, спрямовані на виконання завдань розслідування та запобігання кримінальним правопорушенням [1, с. 228]. З огляду на вищезазначене, підкреслимо значущість суб'єктів процесу розслідування, до яких можемо віднести спільну слідчу групу як форму міжнародного співробітництва, що складається із членів, які відповідно до чинного законодавства повинні керуватися спеціальними знаннями, вміннями й навичками, спрямованими на розслідування кримінальних правопорушень із урахуванням належного криміналістичного забезпечення.

Як зазначає Ю.М. Чорноус, криміналістичне забезпечення – це створення умов готовності та впровадження методів, засобів, прийомів криміналістичних техніки, тактики й методики, які сформовано на основі теоретичних засад криміналістики й спрямовано на вирішення завдань з розслідування й запобігання кримінальним правопорушенням [2, с. 154].

Водночас під криміналістичним забезпеченням воєнних злочинів розуміють цілісну систему прийомів, методів і засобів за різними напрямками криміналістики, що мають нормативний, організаційний та діяльнісний аспекти, й діють відповідно до загальнотеоретичних засад криміналістики та сприяють виконанню завдань з розслідування воєнних злочинів [3, с. 79]. Оскільки спільні слідчі групи під час розслідування кримінальних правопорушень спрямовують свої зусилля на збирання, дослідження й використання доказів у кримінальному провадженні, згадаємо монографію А.В. Коваленка, який вдався до розробки теоретичних та праксеологічних основ окремого криміналістичного вчення про збирання, дослідження та використання доказів у кримінальному провадженні, де окрему увагу зосереджено на криміналістичному інструментарії в системі засобів кримінального процесуального доказування [4].

Постановка завдання. Сучасний стан пізнання й практики переконливо засвідчують, що не будь-який метод забезпечує успішне вирішення теоретичних та практичних проблем. Питання методології не можуть бути обмежені лише філософськими чи внутрішньо науковими межами,

а й мають розглядатися в широкому соціокультурному контексті. Для дослідження аспектів криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень спільними слідчими групами використано окремі методи наукового пізнання, а саме: аналізу і синтезу, індукції та дедукції, абстрагування і наукового прогнозування. Для досягнення мети поставлено наступні завдання: визначити зміст та структуру криміналістичного забезпечення; розкрити основні компоненти криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень спільними слідчими групами; встановити проблемні аспекти, що унеможливають ефективне здійснення криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень спільними слідчими групами, а також шляхи їх вирішення крізь призму цифрової та воєнної криміналістики.

У ході дослідження опрацьовано Кримінальний процесуальний кодекс України [5], Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах [6] – щодо створення спільних слідчих груп; Інструкцію про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події [7] – щодо окремих положень техніко-криміналістичного забезпечення під час проведення огляду місця події та ін. Аналіз цих документів дозволив дослідити стан криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень за сучасних умов та визначити перспективні напрями удосконалення діяльності спільних слідчих груп з урахуванням інноваційного підходу.

Результати дослідження. Вдаючись до загального визначення криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, останнє розглядають як складне, комплексне поняття, пріоритетним змістом якого є самостійна специфічна діяльність вчених-криміналістів та практиків з розробки нових, пристосування наявних науково-технічних досягнень, а також їхнє впровадження в практику розслідування кримінальних правопорушень з метою оптимального вирішення завдань кримінального провадження [3, с. 78-79].

Рівні, напрями та форми криміналістичного забезпечення кримінального провадження слід розглядати як в науковому, так і практичному аспектах, що поєднують у собі науковий фундамент та сприяють формуванню нових прийомів, засобів та методів відповідно до практичних рекомендацій.

Слід підкреслити той факт, що криміналістичне забезпечення охоплює кримінальне провадження. З огляду на класифікаційний підхід до конкретизації суб'єктів діяльності, криміналістичне забезпечення кримінального провадження поділено на чотири рівні, а саме: 1) місцевий, що реалізується в процесі криміналістичного забезпечення конкретного кримінального провадження між органами та підрозділами територіальної одиниці (області, району, міста); 2) регіональний (у межах регіону, області); 3) державний (у межах України, що може здійснюватися вищими органами державної влади, правоохоронними органами (МВС України, Національної поліції України, Експертної служби МВС України та ін.)); 4) міжнародний, що здійснюється завдяки міжнародному співробітництву між правоохоронними органами держав, судово-експертними установами та міжнародними організаціями [8, с. 42-43]. Так, у дослідженні акцентуємо увагу на четвертий – міжнародний, із вищеперелічених рівнів криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, що здійснюється спільними слідчими групами (далі – ССГ).

З огляду на теоретично-практичний підхід визначення криміналістичного забезпечення слід зазначити, що ССГ необхідно враховувати криміналістичне забезпечення під час розслідування кримінальних правопорушень, застосовуючи основні напрями: техніко-, тактико- та методико-криміналістичне забезпечення. Комплексне поняття простежуємо у різних формах та на різних рівнях процесуальної діяльності, не є винятком діяльність ССГ як однієї з форм міжнародного співробітництва під час розслідування кримінальних правопорушень. Нагадаємо, що відповідно до ч. 1 ст. 571 КПК України «для проведення досудового розслідування обставин кримінальних правопорушень, вчинених на територіях декількох держав, або якщо порушуються інтереси цих держав, можуть створюватися спільні слідчі групи» [5]. Крім цього, згідно з ч. 1 ст. 20 Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах «за взаємною згодою компетентні органи двох чи більше Сторін можуть створити спільну слідчу групу з конкретною метою й на обмежений період, який може бути продовжений за взаємною згодою, для проведення кримінальних розслідувань на території однієї чи більше Сторін, що створили групу» [6]. Відповідно до традиційних форм співпраці у кримінальних справах, інформація, якою обмінюються члени ССГ, може використовуватися лише для цілей, які були поставлені на етапі створення групи [9, с. 55].

Пріоритетним чинником якості криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень є його здатність у якнайкращий спосіб вирішити завдання досудового розслідування. Однак, наприклад, під час розслідування воєнних злочинів можуть виникнути додаткові критерії, з огляду на наступні показники: ефективність реалізованих та спроможність до розробки та використання нових криміналістичних техніки, тактики й методики; достатність рівня оснащення задіяних підрозділів криміналістичного забезпечення відповідними науково-технічними засобами; наявність у слідчих і спеціалістів-криміналістів відповідних фахових та спеціальних знань; рівень впровадження в діяльність з розслідування воєнних злочинів інноваційних елементів криміналістичної науки і техніки. Удосконалення науково-теоретичних засад криміналістичного забезпечення розслідування воєнних злочинів сприятиме вирішенню проблемних питань, таких як: 1) завдання, функції та принципи криміналістичного забезпечення розслідування воєнних злочинів; 2) форми і засоби його реалізації; 3) співвідношення й розмежування понять криміналістичного і судово-експертного забезпечення; 4) основні напрями його вдосконалення в умовах сьогодення [3, с. 79].

Також однією з класифікацій криміналістичного забезпечення є поділ за напрямами техніко-криміналістичного забезпечення, а саме: 1) застосування технічних засобів і методів виявлення, фіксації, збирання й дослідження слідів кримінального правопорушення, іншої криміналістично значущої інформації, зокрема шляхом використання спеціальних знань, залучення спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій. У свою чергу, залучення як спеціалістів працівників пересувної криміналістичної лабораторії Експертної служби МВС України підвищує ефективність застосування технічних засобів і методів виявлення, вилучення та фіксації слідів кримінального правопорушення. Підставою слугує Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події, затверджена наказом МВС України від 03 листопада 2015 року № 1339 [7]. Проте, цим документом передбачено окремі випадки техніко-криміналістичного забезпечення під час проведення огляду місця події; 2) фіксація ходу та результатів проведення слідчих (розшукових), судових дій. Наприклад, світовою практикою держав закріплено широке застосування технологій 3D-сканування під час проведення слідчих (розшукових) дій; 3) ведення систем кримінальної реєстрації й криміналістичних обліків. Перспективним є облік генетичних ознак людини, що функціонує на базі Експертної служби МВС України. Виклики сучасної злочинності та необхідність міжнародного співробітництва правоохоронних органів держав обумовлюють активізацію зусиль у цьому напрямі; 4) залучення експертів і проведення експертиз [8, с. 43-44].

Окрім вищезазначеного, виокремлюють тактико-криміналістичне забезпечення, що теж має власну класифікацію, а саме: 1) розробка нових тактичних прийомів та їх комплексів; 2) формування тактики слідчих (розшукових) дій [8, с. 46].

Водночас неможливо оминати методико-криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, що має наступне розмежування: 1) розробка нових методик розслідування кримінальних правопорушень згідно з кримінально-правовою та криміналістичною класифікацією; 2) формування рекомендацій з метою підвищення ефективності методики розслідування окремих видів (груп) кримінальних правопорушень [8, с. 46-47]. Так, формування криміналістичних тактики та методики розслідування кримінальних правопорушень є пріоритетним завданням правоохоронних органів, міжнародних організацій та інших компетентних органів держав, насамперед ССГ, обумовлених вимогами сьогодення.

З 2022 року підрозділи криміналістичного забезпечення Національної поліції України почали активно використовувати прилади «ANDE 6C». За допомогою технології автоматичного швидкісного встановлення ДНК-профілю «Rapid DNA» можливо вилучити ДНК-об'єкти на місці проведення слідчої (розшукової) дії, відібрати зразки букального епітелію та протягом 90–105 хв встановити ДНК-профілі [10, с. 126]. Крім цього, слід зауважити, що використання програмного забезпечення «ANDE 6C» слугує доказовим інструментом під час розслідування не лише воєнних злочинів, а й інших кримінальних правопорушень з міжнародними зв'язками. Так, застосування вищезазначених приладів дозволяє зменшити ризик травмування й загибелі складу ССГ під час проведення слідчих дій за фактами розслідування кримінального правопорушення, оптимізувати часовий проміжок, максимально прискоривши фіксацію «слідової картини» місця події. Метод 3D-сканування скорочує час проведення слідчих (розшукових) дій та перебування поліцейських в потенційно небезпечній зоні, адже дозволяє зафіксувати у дистанційному форматі пошкодження будівель, споруд і територій; змодельовати та комбінувати зображення відсканованих об'єктів, а також здійснити візуалізацію та презентацію моделі.

У свою чергу, актуальності набуває використання безпілотних літальних апаратів (БПЛА) для детальної фото- та відеофіксації територій. Ця методика використовується підрозділами криміналістичного забезпечення Національної поліції України під час оглядів місця події для фіксації масштабів руйнування населених пунктів, доріг, об'єктів цивільної/критичної інфраструктури. Позитивні аспекти використання БПЛА провокують необхідність системної роботи щодо набуття й удосконалення спеціалістами-криміналістами Національної поліції України навичок пілотів БПЛА, роботи з відповідним програмним забезпеченням – «Pix4D», яке дозволяє створювати якісні фотоплани, 3D-моделі будівель та ділянок місцевості [10, с. 127].

Акцентуємо увагу на те, що розслідування воєнних злочинів в Україні зумовлює стрімкий розвиток цифрових технологій, який формує специфіку, пов'язану зі збором доказової інформації. Так, особливостей набуває «слідова картина», де цифрові сліди є джерелом криміналістичної інформації. За сучасних умов розслідування кримінальних правопорушень активізує тенденцію формування й застосування наукового напрямку – цифрової криміналістики. Завданнями останньої виступають пошук та аналіз цифрових слідів, аналіз даних та збирання доказів у цифровому середовищі. Пріоритетне місце належить цифровим технологіям та технологіям штучного інтелекту. Останні може бути використано, по-перше, під час аналізу супутникових знімків та геолокаційних міток; по-друге, для аналізу великого обсягу відео- та фотоматеріалів; по-третє, для обробки аудіоматеріалів, зокрема записів телефонних розмов, які можуть мати значущість для розслідування кримінальних правопорушень; по-четверте, для встановлення зв'язків між підозрюваними та іншими особами, які можуть бути пов'язані з вчиненням кримінальних правопорушень, а також ідентифікації осіб-свідків; по-п'яте, інструменти цифрової криміналістики та ШІ можуть допомогти ідентифікувати тіла жертв воєнних злочинів, військовополонених, військових злочинців, встановити причини смерті, здійснити пошук конкретної особи за відомостями про хворобу та ідентифікаційними ознаками. Також в Україні активно використовують технологію розпізнавання обличчя «Clearview AI» та «bigdata people artelligence» [11, с. 140-141]. Так, процес цифровізації слугує позитивним аспектом впровадження інструментів цифрових технологій та штучного інтелекту в криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень ССГ.

Висновки. Таким чином, вирішення завдань досудового розслідування кримінальних правопорушень обумовлено криміналістичним забезпеченням проведення слідчих дій. Так, рівень міжнародної злочинності потребує розробки нових концепцій діяльності ССГ, зокрема криміналістичних інновацій техніко-криміналістичного, тактико-криміналістичного та методико-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень. Практичний аспект досудового розслідування кримінальних правопорушень транснаціонального характеру формується не лише відповідно до норм чинного законодавства, а й безпосередньо пов'язаний з розвитком юридичної науки – криміналістики. Очевидно, що, окрім традиційних рівнів, форм та напрямів криміналістичного забезпечення, виникають новітні підходи, з огляду на сучасні процеси цифровізації.

Під криміналістичним забезпеченням розслідування кримінальних правопорушень ССГ слід розуміти систему засобів, методів, прийомів усіх напрямів криміналістичної науки, поєднуючи законодавчі, організаційно-тактичні, методичні ініціативи, спрямовані на вирішення завдань розслідування, досягнення мети діяльності ССГ й боротьбу з міжнародною злочинністю. Показниками ефективності криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень ССГ є рівень використання наявних, розробка й запровадження нових криміналістичних техніки, тактики та методики; рівень інноваційного розвитку; якісний та кількісний показники техніко-криміналістичної, тактико-криміналістичної та методико-криміналістичної оснащеності підрозділів криміналістичного забезпечення компетентних органів держав – членів ССГ; рівень володіння членами ССГ спеціальними знаннями, а також стан вирішення завдань інформаційного характеру.

Список використаних джерел:

1. Єфімов М.М. Криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень проти моральності. *Підприємництво, господарство і право*. 2020 (9). С. 224–228. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.39>.
2. Черноус Ю.М. Криміналістичне забезпечення як наукова категорія та практичне завдання криміналістики. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. № 1, 2012. С. 149–155.

3. Левицький А.О., Москалюк О.М. Криміналістичне забезпечення розслідування воєнних злочинів: окремі проблеми науково-теоретичних засад. *Криміналістичний вісник*, 42 (2), 2024. С. 76–87. DOI: <https://doi.org/10.37025/1992-4437/2024-42-2-76>.
4. Коваленко А.В. Криміналістичне вчення про збирання, дослідження та використання доказів у кримінальному провадженні: монографія. Київ. Алерта, 2024. 558 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
6. Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 08 листоп. 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_518#Text.
7. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : Наказ МВС України від 03 листоп. 2015 р. № 1339. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15#Text>.
8. Чорноус Ю.М. Криміналістичне забезпечення кримінального провадження: рівні, напрями та форми реалізації. *Криміналістика і судова експертиза*, 65, 2020. С. 40–51. DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2020.65.04>.
9. Furger A. Can They Deliver? The Practice of Joint Investigation Teams (JITs) in Core International Crimes Investigations. *Journal of International Criminal Justice*. Oxford Academic, 22, 2024. P. 43–58. DOI: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqae005>.
10. Левицький А.О. Сучасне криміналістичне забезпечення розслідування воєнних злочинів. Актуальні питання криміналістики та судової експертизи: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 30 листоп. 2023 р.) [редкол.: В.В. Черней, С.Д. Гусарев, С.С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 441 с. С. 124–129.
11. Шевчук В.В. Можливості та перспективи використання технологій штучного інтелекту у розслідуванні воєнних злочинів. Сучасні реалії протидії воєнним злочинам: набутий досвід та погляд в майбутнє: матеріали панельної дискусії VII Харківського Міжнародного юридичного форуму 25 вересня 2023 року. Київ : Алерта. 146 с. С. 136–143.